

Vladimir GUȚU

dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din
Moldova

Curriculumul educațional 2019: demersuri conceptuale, metodologice și manageriale

Rezumat: Articolul dat este dedicat prezentării axelor valorice ale reformei curriculumului pentru învățământul general, caracterizării fundamentelor conceptuale și orientărilor metodologice de dezvoltare, accentul fiind pus pe abordarea teleologică, conținutul și procesuală a curriculumului școlar. Totodată, sunt descrise în plan retrospectiv etapele reformei curriculare în Republica Moldova, începând cu anii 90 ai secolului trecut, precum și demersurile inovative ale curriculumului dezvoltat.

Cuvinte-cheie: curriculum, teoria curriculumului, produse curriculare, competențe, obiective, procese, dezvoltare curriculară, managementul curriculumului, inovații curriculare, finalități, implementare curriculară, monitorizare.

Abstract: This article is dedicated to presenting the value axes of the curriculum reform for general education, to characterize the conceptual foundations and methodological orientations of curriculum development, the emphasis being placed on the teleological, content- and process-based approach towards the school curriculum. At the same time, the stages of curricular reform in the Republic of Moldova, starting with the 1990s, are described retrospectively, as well as innovative approaches to the developed curriculum.

Keywords: curriculum, curriculum theory, curricular products, competencies, objectives, contents, processes, curriculum development, curriculum management, curricular innovation, purposes, curriculum design, curriculum implementation, monitoring.

INTRODUCERE

Dezvoltarea Curriculumului Național reprezintă un demers de maximă importanță pentru funcționarea eficientă a sistemului de învățământ.

De profunzimea schimbărilor curriculare depinde, în cea mai mare măsură, amploarea schimbărilor din celelalte subsisteme ale învățământului. Procesele inovaționale din domeniul curricular se află în "centrul" politicilor educaționale, constituind, pe de o parte, aspecte în care se concentrează tot ceea ce are loc în sistem, în termeni de finalități, de acțiuni, de procese și de produse, pe de altă parte, inovațiile curriculare reprezintă un "barometru" al schimbărilor în sistemul de învățământ.

Dezvoltarea Curriculumului Național (2019) a fost, în mare parte, determinată de factori externi și cei interni:

- ✓ *provocările lumii contemporane:* globalizarea, internaționalizarea, digitalizarea, tehnologizarea, criza valorilor etc.;
- ✓ *contextul național:* criza social-politică, criza

economică, criza demografică etc.;

- ✓ *starea curriculumului actual:* gradul înalt de teoretizare a curricula pe discipline, nivelul scăzut de realizare a interdisciplinarității în cadrul curricular, lipsa unui consens în abordarea noțiunii de *competențe*, desincronizarea dintre evaluarea formativă/curentă și cea finală etc.

Așadar, necesitatea schimbării curriculare a fost generată de: ajustarea politicilor curriculare la standardele educaționale naționale și internaționale; asigurarea continuității în reformele curriculare și politicile educaționale; asigurarea funcționalității produselor curriculare în raport cu tendințele dezvoltării curriculare pe plan național și internațional; reglarea cadrului curricular în raport cu disfuncționalitățile identificate în procesul monitorizării acestuia [3, pp. 5-6].

SCURT EXCURS ISTORIC

Convențional, reforma curriculară în Republica

Moldova a parcurs câteva etape esențiale.

Prima etapă (1997-2003) a fost marcată de realizarea Proiectului de reformă a învățământului general, finanțat de Banca Mondială și Guvernul Republicii Moldova. Proiectul de reformă a învățământului general a propus un concept integrat *curriculum – evaluare – formare continuă*.

Avantajele acestei abordări țineau de:

- asigurarea coerenței la nivelul politicilor educaționale, regulamentelor și implementării;
- asigurarea conexiunii *curriculum – evaluare – formare continuă a cadrelor didactice*;
- utilizarea resurselor materiale, didactice și umane într-un mod eficient;
- clarificarea responsabilităților fiecărei componente în parte [2, p. 9].

De menționat că anume în cadrul acestui Proiect s-a conturat un nou cod curricular:

- *de la școala centrată pe profesor la școala centrată pe elev*;
- *de la școala informativă la școala formativă*;
- *de la învățământul axat pe conținuturi la învățământul axat pe obiective*;
- *de la procesul de învățământ axat pe predare la învățământul axat pe învățare*;
- *de la instruirea dominant pasivă la instruirea dominant activă (prin metode active)*;
- *de la evaluarea preponderent a cunoștințelor la evaluarea abilităților*;
- *de la formele dominant colectiviste și individualiste de învățare la cele prin cooperare* [2, p. 10].

Etapa a doua (2003-2005) poate fi numită *etapa postproiectului* sau de acumulare a experienței și a informațiilor cu privire la calitatea și funcționalitatea curriculumului școlar. Accentul a fost pus pe descongestionarea materiei și mai puțin pe reconceptualizarea curriculumului școlar.

Etapa a treia (2006-2010) s-a caracterizat prin:

- căutarea intensă a soluțiilor și a mecanismelor de modernizare și de asigurare a calității Curriculumului Național;
- lansarea unui nou Proiect de rang național – *Educația de calitate în mediul rural din Moldova*, finanțat de Banca Mondială și Guvernul Republicii Moldova;
- crearea unei noi baze legislative și normative cu privire la sfera educațională;
- aderarea învățământului superior din Republica Moldova la Procesul de la Bologna, ceea ce presupunea modificări în cadrul curricular și al învățământului superior și celui secundar general [2, pp. 13-14].

Etapa a patra (2010-2018) s-a caracterizat prin încercarea de a concepe și a elabora o nouă generație de

curricula axate pe competențe, ceea ce a raliat învățământul din Republica Moldova la tendințele dezvoltării curriculare pe plan european. Pentru prima dată a fost propus un sistem de competențe ca un nou cadru de referință al finalităților educaționale.

Etapa a cincea (2018-2019) presupune reconceptualizarea Curriculumului Național și racordarea acestuia la tendințele actuale în dezvoltarea curriculară pe plan european.

AXE VALORICE ALE DEZVOTĂRII CURRICULUMULUI NAȚIONAL 2019

Sistemul de învățământ din Republica Moldova se află într-un context politic, economic, valoric, demografic specific și este influențat puternic atât de factorii externi: globalizarea, internaționalizarea, informatizarea etc., cât și de factorii interni, provocați de acest context. Totodată, aici se produc schimbări de anvergură: finanțarea sistemului per elev, descentralizarea unor funcții manageriale, reconstrucția rețelelor instituțiilor de învățământ, redimensionarea formării continue a cadrelor didactice și manageriale etc.

În această ordine de idei, reactualizarea Curriculumului Național a reprezentat și reprezintă o prioritate, dar și un factor de asigurare a calității învățământului din Republica Moldova.

Curriculumul școlar este unul de generația a patra, începând cu data obținerii independenței Republicii Moldova, și de generația a doua a curriculumului axat pe competențe (2010).

Totodată, curricula actuale au funcționat mai mult de un ciclu curricular (*de regulă*, un ciclu curricular constituie 4-6 ani), începând cu anul de studii 2010/2011, ceea ce a determinat necesitatea de a reactualiza cadrul teoretic și conceptual al Curriculumului Național, pe de o parte, și cadrul metodologic al produselor curriculare pe de altă parte.

Reactualizarea Curriculumului Național s-a realizat în conformitate cu un suport fundamental – *Cadrul de referință al Curriculumului Național, Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*, suport analitic – *Rapoarte de evaluare a curriculumului școlar* și suportul managerial oferit de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Deschiderea spre formare/autoformare a personalității elevului în era dezvoltării durabile a resurselor umane

- Elevul este privit ca subiect activ al educației;
- Abordare holistică a elevului;
- Realizarea potențialului cognitiv, afectiv, psihomotor al fiecărui elev în procesul educațional;
- Responsabilitatea elevilor pentru învățare și dezvoltare proprie;

- Includerea elevilor în activități sociale și comunitare;
- Dezvoltarea atenției, percepției, memoriei, gândirii critice;
- Dezvoltarea inițiativei și a spiritului civic.

Deschiderea spre cadrul axiologic în era diminuării/reactualizării valorilor umane

- Sistemul de valori socioumane, profesionale, personale constituie sursa de bază a finalităților educaționale.
- Structura sistemului de valori:
 - A) *valorile general-umane/fundamentale (valori-scopuri): adevărul, binele, dreptatea, frumosul etc.; valorile democratice (valori-mijloace): libertatea, drepturile omului, solidaritatea, toleranța etc.*
 - B) *valori morale; valori politice; valori juridice; valori istorice; valori estetice; valori religioase; valori educaționale etc.*
 - C) *valori naționale: tradiții, obiceiuri, cultura etc.*

Deschiderea spre cadrul teleologic (finalități-competențe axate pe psihocentrism și sociocentrism) în era constituirii societății cunoașterii

- **Competența** este un sistem integrat de cunoștințe, abilități, atitudini și valori dobândite, formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitelor probleme în diverse contexte și situații.
- **Competențe pentru învățământul general:**
 - competențele-cheie;
 - competențele transversale;
 - competențele transdisciplinare;
 - competențele specifice treptelor/ciclurilor de învățământ;
 - competențele specifice disciplinelor școlare.

S-a acceptat următoarea structură a **competenței**:

- A.**
- acțiune/activitate reprezentată printr-un verb;
 - tipul de finalitate (cunoaștere și înțelegere, aplicare-operare, integrare și transfer);
 - aspectul condițional al finalității (domeniul, disciplina, subiectul);
 - indicator general privind nivelul de realizare a acțiunii sau a produsului în contextul dat de învățare.
- B.**
- cunoștințe;

Figura 1. Axe valorice ale reformei curriculumului pentru învățământul general

- capacități;
- atitudini;
- valori în integritatea lor.
- **Structura cunoștințelor:** teorii generale – teorii particulare, legi/legități generale – legi/legități particulare, noțiuni generale – noțiuni particulare, principii generale – principii particulare, concepții generale – concepții particulare, procese generale – procese particulare, fenomene generale – fenomene particulare, fapte generale – fapte particulare, date generale – date particulare...
- **Structura capacităților:** *cognitive:* analiză-sinteză, comparare-disimilare, inducție-deducție, clasificare, categorizare, descriere, algoritimizare etc.; *psihomotrice:* generale, fine, de ritm; *soci-ale, comportamentale.*
- **Structura atitudinilor:** *atitudine față de sine însuși; atitudine față de ceilalți, față de societate; atitudine față de muncă și rezultatele ei; atitudine față de natură.*

Deschiderea spre învățarea activă/creativă/construcțivă în era educației pe parcursul întregii vieți

- Crearea mediilor de învățare;
- Crearea unui cadru motivațional pentru învățare;
- Diversificarea tehnologiilor didactice și de evaluare axate pe competențe;
- Învățarea contextuală, prin cooperare, rezolvare de probleme, studii de caz, investigații etc.;

- Învățarea axată pe interdisciplinaritate.

Deschiderea spre formarea cadrului antreprenorial în era crizelor economice

Competențe antreprenoriale și spirit de inițiativă

Competențele antreprenoriale se referă la capacitatea de a acționa în funcție de oportunități, idei, intenții și de a le transforma în valori pentru ceilalți.

Ele se axează pe creativitate, gândire critică, soluționare de probleme, inițiativă și perseverență, colaborare și activitate în scopul planificării și gestionării problemelor culturale, sociale sau financiare.

- *Competența de a elabora și de a realiza proiecte și programe personale și de grup (planificarea afacerilor);*
- *Competența de a analiza diferite contexte și oportunități pentru promovarea ideilor în practică, în activitatea personală, socială, profesională;*
- *Competența de a lucra independent și în echipă pentru a mobiliza resursele (personale, logistice, informaționale, naturale etc.);*
- *Competența de a lua decizii financiare cu referire la cost și valoare;*
- *Competența de a comunica eficient și de a negocia cu alte persoane;*
- *Competența de a diminua (preveni) nesiguranța, ambiguitatea și riscul în procesul de luare a deciziilor;*
- *Competența în marketingul afacerilor.*

Deschiderea spre învățarea digitală în era tehnologizării

Competențe digitale

Competențele digitale implică utilizarea corectă, critică și responsabilă a tehnologiilor digitale, precum și folosirea acestora pentru învățare și participare activă în viața socială. Acestea includ alfabetizarea informațională și procesarea datelor, comunicarea și colaborarea în medii digitale, alfabetizarea mediatică, crearea de conținuturi digitale (inclusiv programarea), securitatea digitală (inclusiv bunăstarea digitală și competențele legate de securitatea informatică), aspectele legate de proprietatea intelectuală, soluționarea problemelor și gândirea critică.

- *Înțelegerea modului în care tehnologiile digitale sprijină comunicarea, creativitatea și inovația și conștientizarea oportunităților, limitărilor, efectelor, impactului și riscurilor asociate cu acestea;*
- *Înțelegerea principiilor generale, mecanismelor și logicii care stau la baza tehnologiilor digitale evolutive, cunoașterea funcțiilor principale și utilizarea diverselor dispozitive digitale, programelor și rețelelor în învățare, în activitățile extracurriculare, în viața cotidiană;*
- *Abordarea critică a validității, fiabilității și im-*

pactului informațiilor și datelor puse la dispoziție prin mijloace digitale și conștientizarea principiilor juridice și etice referitoare la utilizarea tehnologiilor digitale;

- *Utilizarea tehnologiilor digitale pentru a susține cetățenia activă și incluziunea socială, colaborarea cu ceilalți și creativitatea față de obiectivele personale, sociale sau antreprenoriale;*
- *Utilizarea, accesarea, filtrarea, evaluarea, crearea, programarea și partajarea conținuturilor digitale;*
- *Gestionarea și protejarea informațiilor, conținuturilor, datelor și identităților digitale;*
- *Manifestarea unei atitudini reflective și critice, dar curioase, deschise și de perspectivă față de tehnologiile și conținuturile digitale;*
- *Abordarea etică, sigură și responsabilă a utilizării instrumentelor cu acțiune digitală.*

Deschiderea spre cadrul cultural/intercultural/multicultural în era globalizării și internaționalizării

Competențe de exprimare culturală și de conștientizare a valorilor culturale

Competențele de exprimare culturală implică înțelegerea și respectul față de modul în care ideile și înțelesurile sunt formulate și comunicate în mod creativ în diferite culturi și prin diverse forme culturale. Totodată, acestea implică participarea la înțelegerea, dezvoltarea și exprimarea ideilor proprii și a sentimentelor de apartenență sau a rolului în societate în varii moduri și contexte.

- *Competența de comunicare interculturală, de respectare și promovare a diversității culturale, deschiderea pentru diferențele culturale;*
- *Competența axiologică: receptarea valorilor, inclusiv a celor artistice; crearea și promovarea valorilor; manifestarea gustului estetic etc.;*
- *Competența de manifestare a atitudinilor pozitive față de tradiții, obiceiuri, experiențe valorice ale poporului;*
- *Competențe de manifestare a creativității în domeniul artelor;*
- *Competența de a exprima și a interpreta cu empatie idei figurative și abstracte, experiențe și emoții prin intermediul diferitelor forme artistice;*
- *Competența de abordare critică și responsabilă a proprietății intelectuale și culturale, manifestând o atitudine deschisă și respect față de diversitatea expresiilor culturale.*

FUNDAMENTE ALE CURRICULUMULUI NAȚIONAL

Teoria generală a curriculumului, ca o nouă categorie a științelor educației, dezvoltă și asigură integralizarea teoriei educației și teoriei instruirii din perspectiva cadrului proiectiv, având finalitatea ca obiect/substanță prioritară.

Curriculumul ca teorie/concept

vizează:

- Definierea conceptului de *curriculum*;
- Integralizarea abordării psihocentrice și sociocentrice a educației;
- Sincronizarea componentelor constitutive ale curriculumului educațional;
- Sincronizarea și integralizarea *predării-învățării-evaluării*;
- Afirmarea rolului prioritar al competențelor în funcție de care se structurează celelalte elemente ale paradigmei curriculare;
- Integralizarea *cunoștințe-capacități-atitudini/valori*;
- Integralizarea *cunoaștere-aplicare-transfer*.

Curriculumul ca finalitate:

- *Finalitățile educaționale*: educația are ca *finalitate* principală formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică.
- *Conceptul de competențe*: un sistem integrat de cunoștințe, abilități, atitudini și valori, dobândite/formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitelor probleme în diverse contexte și situații.
- *Conceptul de competență dintr-o logică triplă* (Figura 3):

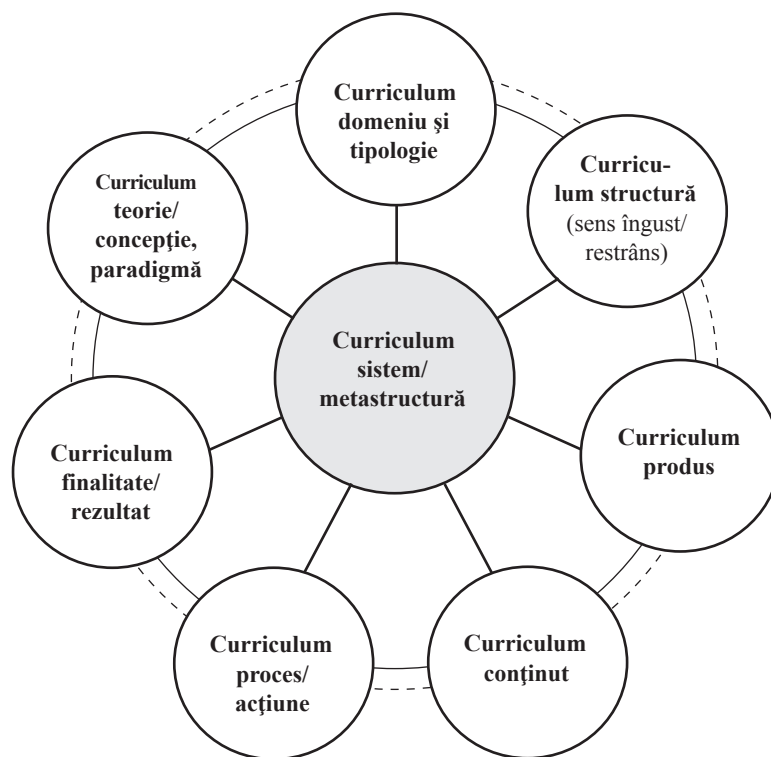

Figura 2. Curriculumul ca sistem educațional

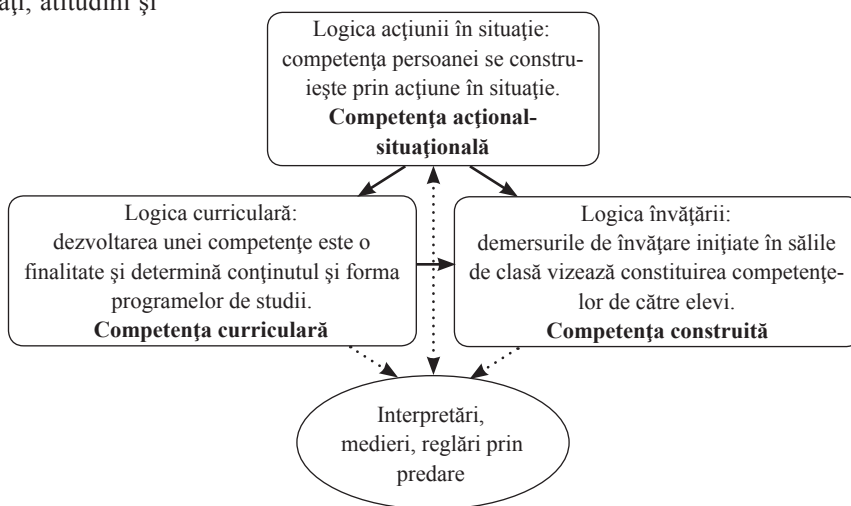

Figura 3. Conceptul de competență dintr-o logică triplă

Curriculumul ca proces

Curriculumul ca *proces* include trei categorii de activități:

Activități de pre-implementare:	Activități de implementare/funcționare:	Activități de post-implementare:
• cercetare/diagnosticare; • conceptualizare; • proiectare/aprobare.	• implementare; • predare-învățare-evaluare; • monitorizare.	• realizarea conexiunii inverse; • dezvoltare/optimizare.

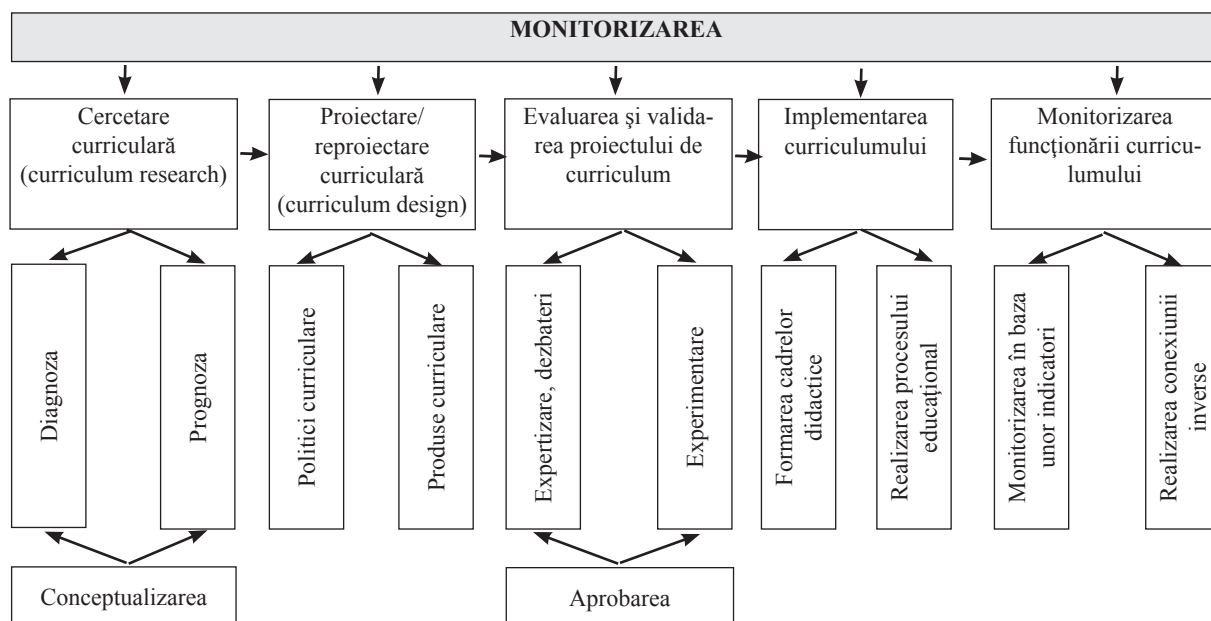

Figura 4. Curriculumul ca proces (monitorizarea)

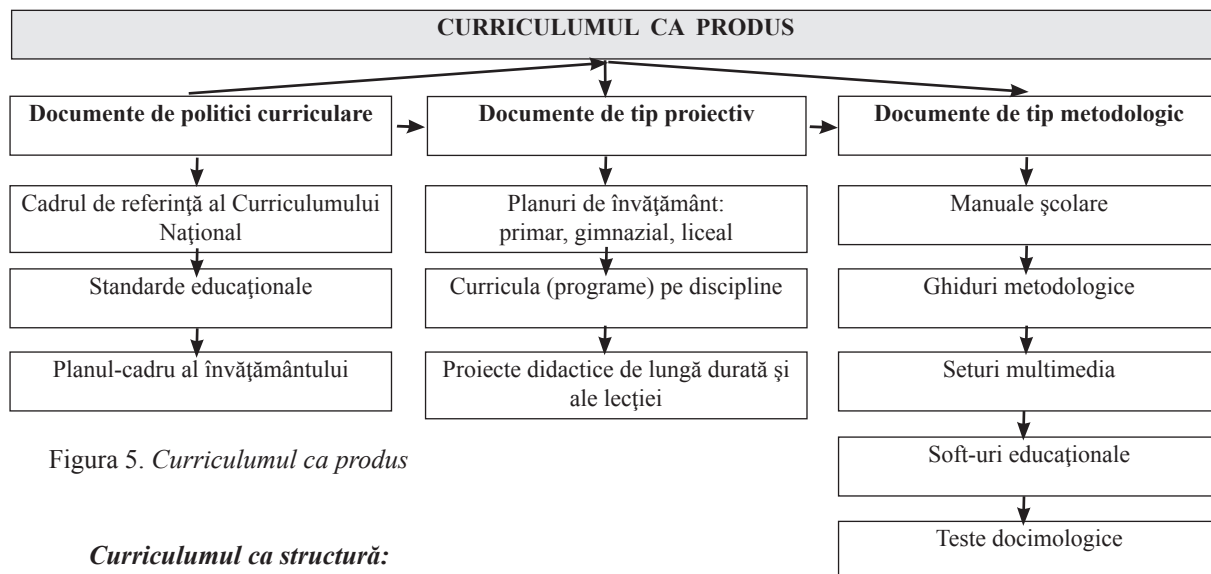

Figura 5. Curriculumul ca produs

Curriculumul ca structură:

- ✓ *Sens larg (metastructură)* – a se vedea curriculum ca sistem (Figura 2);
- ✓ *Sens îngust* – fiecare produs curricular dispune de structura sa specifică: planurile de învățământ; curriculumul pe discipline (programa); manualul școlar; ghidul metodologic etc.;
- ✓ *Structura curriculumului pe discipline* ca program de studii include următoarele elemente: Preliminarii; Concepția curriculumului; Administrarea disciplinei; Unități de învățare; Competențe versus unități de competențe/pre-achiziții; Unități de conținuturi; Activități de învățare; Strategii didactice; Strategii de evaluare; Referințe bibliografice.

DEMERSURI INOVATIVE ALE**CURRICULUMULUI ȘCOLAR 2018/2019**

1. Abordarea sistemică a curricula pe discipline din perspectiva postmodernității și a tendințelor actuale de dezvoltare curriculară pe plan național și internațional (a se vedea Cadrul de referință al Curriculumului Național, 2017).
2. Valorificarea noului sistem de competențe-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 22 mai 2018).
3. Atribuirea disciplinelor școlare, prin demersuri curriculare, a noilor oportunități și valențe în formarea personalității elevului: orientarea spre formarea competențelor transversale prin formarea

- competențelor specifice disciplinelor școlare.
4. Valorificarea unei noi viziuni asupra conceptului de *competență*: structură, gradualitatea, etapele de formare etc.
 5. Asigurarea coerenței dintre: *competențe transversale – competențe specifice disciplinei – unități de competențe; competențe transversale – disciplinele școlare; abordarea intradisciplinară și interdisciplinară*.
 6. Structurarea curriculumului pe unități de învățare (module).
 7. Reactualizarea conținuturilor pe discipline din perspectiva actualității acestora și a oportunităților de a contribui la formarea lor fundamentală în domeniu (pentru a continua studiile în domeniul dat).
 8. Reactualizarea metodologiei de predare-învățare-evaluare: *crearea mediilor de învățare; crearea unui cadru motivațional pentru învățare; diversificarea tehnologiilor didactice și de evaluare, inclusiv axate pe competențe și pe descriptori de performanță*.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, prin structurile sale, a asigurat:

- Elaborarea și promovarea politicilor curriculare în raport cu programele strategice de dezvoltare a sistemului de învățământ.

- Efectuarea unor studii în domeniul curricular, dar și evaluarea stării actuale a curricula în funcție.
- Gestionarea întregului ciclu curricular în limitele unor termeni prestabiliți: proiectare, implementare, monitorizare, reglare.
- Evaluarea și aprobarea produselor curriculare, de regulă în cadrul Consiliului Național pentru Curriculum.
- Elaborarea cadrului normativ și reglatoriu privind dezvoltarea continuă a Curriculumului Național.
- Promovarea politicilor de formare inițială și continuă a cadrelor didactice din perspectiva schimbărilor curriculare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cristea S. Fundamentele pedagogiei. Iași: Polirom, 2010. 400 p.
2. Guțu Vl. Cadrul de referință al Curriculumului Național. Ghid de implementare a curriculumului modernizat în învățământul liceal. Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova. Proiectul *Educația de calitate în mediul rural din Moldova*. Chișinău: Știința, 2007. 100 p.
3. Guțu Vl. et al. Cadrul de referință al Curriculumului Național. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul de Științe ale Educației. Chișinău: Lyceum, 2017. 104 p.
4. Negreț-Dobridor I. Teoria generală a curriculumului educațional. Iași: Polirom, 2008. 439 p.